

АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ТА СВІТОВОГО ДОСВІДУ ПРОЕКТУВАННЯ ЗАКЛАДІВ КУЛЬТУРИ ТА ДОЗВІЛЛЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Проаналізовано вітчизняний процес формування закладів культури та дозвілля, встановлено основні фактори розвитку даних закладів закордоном.

Ключові слова: *заклади культури та дозвілля, позашкільна освіта, неформальна освіта, архітектурно-композиційні рішення.*

Abstract

The national process of creation of cultural and leisure institutions is analyzed, the main factors of development of these institutions abroad are established.

Keywords: *cultural and leisure facilities, extracurricular education, non-formal education, architectural and compositional solutions.*

Вступ

Технічний прогрес зосередив в руках людини ХХІ століття величезні можливості, одночасно зробивши її як ніколи вразливою. Тому проблема гармонійного виховання молоді людини і фахівця в даний час привертає увагу науковців у всьому світі. Засобом вирішення даного завдання є не тільки досягнення високого рівня знань за відповідним напрямом, але і задоволення потреби в організованому дозвіллі, наповненому інтелектуальною діяльністю, творчістю, спілкуванням, заняттями спортом. У зв'язку з цим підвищуються вимоги до різноманітності та якості споруд, призначених задовольняти запити різних соціальних груп населення в сфері дозвілля [1-3]. Особливо гостро стоїть проблема формування закладів дозвілля молоді, яка є найбільш активною соціальною групою суспільства.

Мета роботи: аналіз процесу становлення та розвитку закладів культури та дозвілля в Україні, охарактеризувати світовий досвід формування та організації даних закладів.

Основна частина

Будинки культури, центри дозвілля, сільські та міські клуби, творчі об'єднання, школи естетичного виховання тощо належать до закладів позашкільної освіти. Такий тип освіти здійснюється диференційовано, відповідно до індивідуальних можливостей, здібностей та інтересів дітей і молоді. В Україні функціонує близько півтори тисячі закладів позашкільної освіти, які відвідують понад 1,2 млн. дітей та підлітків, тобто кожна п'ята дитина. Існує понад 72 тисячі гуртків, секцій, творчих об'єднань [4].

Вітчизняний досвід проектування будинків культури та дозвілля

Згідно досліджень доктора педагогічних наук Биковської О. В., розвиток позашкільної діяльності на території України поділяється на історичні етапи:

- I етап – до X ст. Етап створення передумов виникнення позашкільної освіти, оволодінням елементарними трудовими навичками;
- II етап – X-XV ст.ст. Відбувається активізація освітньої діяльності, розвиток шкільництва та позашкільля, відкриваються іноземні освітні заклади;
- III етап – XVI-початок XX ст. Позашкільна робота спрямовується на виховання молодого покоління на засадах народних традицій, народної та козацької педагогіки;
- IV етап – 20-80-ті рр. XX ст. Розвиток позашкільної роботи та позашкільних навчальних закладів, формування позашкільної діяльності як системи та, як наслідок, набуття у 1991 р. у Законі України «Про освіту» статусу складової системи освіти. В 30-х рр. XX ст. в Україні масово створюються заклади позашкільної освіти нового типу – палаци піонерів та жовтенят, аналогів яких не було в жод-

ній країні світу. Це були комплексні заклади, в яких організовувалося цікаве дозвілля, розумний відпочинок, саме тут виявлялися здібності та таланти, задовольнялися дитячі запити.

Детальний розвиток цього періоду зображено на рис. 1.

• V етап – кінець XX – початок XXI ст. Етап сучасного розвитку позашкільної освіти України характеризується соціальними змінами в суспільстві та нормативним закріпленням статусу позашкільної освіти [5].

Рис.1. Етапи розвитку закладів культури та дозвілля в Україні 1918-1990 рр.

Наймасовішими спорудами кінця XIX ст. стали робітничі клуби, які будували на кошти профспілок залізничників, харчовиків, металургів. Кожна профспілка, замовляючи проект, ставила перед архітектором певні вимоги не лише з його планувальної організації, а й щодо дотримання певних естетичних принципів. Основний принцип планування клубів і палаців культури полягав у досягненні можливості роздільної експлуатації їх масово-видовищної та клубної частини, що майже завжди приводило до створення асиметричних складних планів. Творчій роботі архітекторів України над проектуванням клубів великою мірою сприяло проведення численних конкурсів та обговорення проектів на творчих дискусіях і в пресі [6].

До найцікавіших прикладів будинків культури минулого століття з компактним планом у формах конструктивізму належить «Палац робітника» в Харкові (нині «Палац культури залізничників»), зображений на рисунку 2.

Рис.2. «Палац робітника», м. Харків

Споруда побудована у 1928-1932-х роках за проектом О. Дмитрієва. Палац розташований на відносно невеликій площі. Центром композиції є зал для глядачів секторної форми на 2 тис. місць із двома ярусами балконів. Із трьох боків його оточують кулуари і фойє. Безпосередньо до сцени приймають кімнати для артистів, а до ар'єрсцени - гімнастичний зал з набором приміщень обслуговування. Найвіддалішим є парадне вирішення вестибюля з гардеробом і фойє з двома широкими сходами. Забезпечено зручний зв'язок вестибюля із залом невеликого ресторану з одного боку, і лекційною аудиторією - з другого, а також із клубними кімнатами в рівні двох верхніх поверхів, які мають ізольовані виходи на вулицю. Внутрішньому просторові основних приміщень притаманна одна загальна риса - він немовби перетікає в різні рівні, тут вдало використано фактуру і колір оздоблювальних матеріалів, які поєднуються з полірованою міддю, що "осучаснює" інтер'єри, надає їм особливої вишуканості.

До числа довершених за планувальною організацією належить Палац культури ім. Котлова у Кременчуці (1925-1926, архіт. Ф. Мазуленко), представлений на рисунку 3.

Рис.3. Палац культури ім. Котлова, м. Кременчук

Дві третини його об'єму займає видовищна група зі зручним залом на 500 місць із балконом, а клубна частина функціонально ізольована і має свій вхід, вестибюль і гардероб, що зручно в експлуатації. Архітектурне обличчя клубу утворюють форми, навіяні українським народним теслярством. Це велика ніша-портал з балконом, верхня частина якої має форму трапеції, а масштаб ніші майстерно підкреслено двома невеликими баштами. Пілони, що обрамляють портал, пластично збагачені невеликими заглибленнями, в яких розмішено декоративні вази. Особливу красу споруді надають декоративний картуш над нішею-порталом, рустовка першого поверху і характерної форми череп'яний дах з великим виносом.

Згідно ДБН 360-92** чисельність позашкільного закладу задається з розрахунку загального числа школярів, відсоток охоплення населення за нормативами становить 15,3% з розрахунку на 1000 осіб. Для Палаців (Будинків) школярів цей показник становить 3,3%, станцій юних натуралістів та туристів – по 0,4%, дитячо-юнацьких спортивних шкіл – 2,3%, дитячих шкіл мистецтв чи музики – 4%, художніх та хореографічних – 2,7% та інших – 6,2% [7].

В нормативній документації України для установ культури та дозвілля вказані норми за чисельністю учнів у закладі, а радіуси пішохідної доступності носять узагальнений характер та не відповідають конкретним містобудівним ситуаціям. Крім того, не задаються рекомендації з розташування закладів позашкільної освіти у структурах житлових утворень, не визначені розміри земельних ділянок. Немає і відповідних вітчизняних досліджень та методичних рекомендацій з цих питань.

Разом з тим, багаторічна складна політична, економічна та соціальна ситуації негативно вплинули на розвиток мережі позашкільних установ.

На сьогоднішній день розвиток мережі дозвіллевих закладів в Україні призупинився. До прикладу, Вінницький Палац дітей та юнацтва, зображений на рисунку 4, відкрив свої двері 1935 року і спочатку мав назву Палацу піонерів і жовтенят. Сучасну будівлю палацу було зведено в 1969 році на кошти, зібрані молодіжним активом міста. Наразі в стінах Палацу займаються понад чотири тисячі дітей.

Рис.4. Палац дітей та юнацтва, м. Вінниця

За кордоном діяльність молоді в закладах культури та дозвілля позначається терміном «неформальна освіта» і є частиною «концепції безперервної освіти» («long life education»), яка передбачає процес зростання освітнього потенціалу особистості протягом усього життя на основі використання системи державних і громадських інститутів відповідно до потреб особистості та суспільства. В таблиці 1 проаналізовано світову концепцію розвитку закладів культури та дозвілля.

Табл.1. Концепція розвитку закладів культури та дозвілля за кордоном

Світовий досвід формування закладів культури та дозвілля	
<p>Японія</p> <ul style="list-style-type: none"> Відвідування гуртків є обов'язковим для кожної дитини; через високу щільність забудови клуби та заклади дозвілля інтегровані у мережу шкіл. 	<p>Польща</p> <ul style="list-style-type: none"> Постійно розвивається мережа закладів культури та позашкільної освіти: палаци молоді, дитячі центри розвитку, будинки культури; співпраця зі шкільною мережею та об'єктами соціальної сфери.
<p>Франція</p> <ul style="list-style-type: none"> Держава надає постійну матеріальну підтримку та контролює об'єкти дитячої творчості; мережа будинків культури та дозвілля розгалужена. Організуються гуртки, стажування, курси при підтримці мерій. 	<p>Італія</p> <ul style="list-style-type: none"> Розповсюджена практика методу "Школа в школі" для створення більш гнучкої системи уроків і позаурочних занять; Розташування центрів дозвілля в оточенні найважливіших об'єктів соціальної інфраструктури.
<p>Китай</p> <ul style="list-style-type: none"> Відвідування будинків культури та дозвілля є безкоштовним та загальнодоступним; стрімкий розвиток проектування закладів культури: палаци сучасної науки та техніки, інтерактивні павільйони профорієнтації, підліткові клуби за місцем проживання. 	<p>США</p> <ul style="list-style-type: none"> Популярними є "Клуби для хлопчиків та дівчат Америки" для дітей віком від 6 до 18 років, в яких працюють над розвитком лідерських якостей, освітою для кар'єри, навчаються підтримувати здоров'я та розвивають життєві навички.

В архітектурній практиці, в свою чергу, закордонні фахівці акцентують увагу на створенні гнучких, функціонально-варіативних просторів та структур навчальних споруд, розкритті прилеглих територій та включенні їх до навчальних процесів. Мережа позашкільної освіти здебільшого інтегрована в мережу загальноосвітніх шкіл, вона істотно відрізняється від вітчизняної мережі за формами та методами організації навчально-виховного процесу.

Висновки

Керуючись досвідом розглянутих країн, визначено, що для удосконалення мережі закладів культури та дозвілля в Україні, перш за все, необхідно створити загальнонаціональну концепцію перспективного розвитку мережі, у тому числі теоретичну модель формування навчально-матеріальної бази. Можливо, поряд з будівництвом окремих позашкільних закладів доцільним є створення вбудованих у житлове середовище прибудинкових дитячих клубів (досвід Казахстану), впровадження обов'язкових для учнів гуртків при школах та блокування гурткових приміщень зі шкільною будівлею (така модель поширена в Японії та інших країнах), створення громадських центрів для молоді з особливими потребами та мережі приватних навчальних закладів (модель країн Західної Європи). В складних економічних умовах перехідного періоду в Україні нереально спланувати впровадження всіх напрямків оптимізації дозвіллевих закладів, особливо пов'язаних із будівництвом нових. Проте прогнозувати подібні напрямки розвитку мережі позашкільної освіти, проводити необхідні наукові дослідження та техніко-економічні розрахунки зараз доцільно і своєчасно.

Визначено, що в основу функціонально-планувальної організації закордонних мереж установ культури та дозвілля та архітектурно-композиційних рішень будівель навчально-виховних закладів покладено індивідуальний підхід у навчанні. Встановлено, що в розглянутих країнах (США, Китай, Франція, Японія та ін.) позаурочне виховання є частиною концепції «безперервної освіти» та передбачає зростання освітнього потенціалу особистості протягом усього життя на основі використання системи державних і громадських інститутів відповідно до потреб особистості та суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Белинь Т. І. Особливості проектування центрів культури та дозвілля [Електронний ресурс] / В. П. Ковальський, Т. І. Белинь // Матеріали XLVII науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 14-23 березня 2018 р. - Електрон. текст. дані. - 2018. - Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fbtegp/all-fbtegp-2018/paper/view/5006>.
2. Ковальський В. П. Сучасні тенденції у зведенні монолітних і цегляних житлових будинків [Текст] / В. П. Ковальський, А. В. Бондар, Г. І. Лисій // Сучасні технології, матеріали і конструкції в будівництві. - 2015. - № 1. - С.106-110.
3. Ковальський В. П. Особливості проектування громадських будівель [Електронний ресурс] / В. П. Ковальський, А. І. Куртак // Матеріали XLVI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 22-24 березня 2017 р. - Електрон. текст. дані. - 2017. - Режим доступу: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fbtegp/all-fbtegp-2017/paper/view/2406>.
4. Позашкільна освіта: стратегія, інновації, практика : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф., 21-23 травня 2009р. / М-во освіти і науки України, Сумський обласний центр позашкільної освіти [та ін.]. – Суми, 2009. – 328 с.
5. Биковська О.В. Сучасні положення теорії та методики позашкільної освіти / О.В. Биковська // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. – Вип. 2 : збірник наукових праць. – К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2010. – 180 с.
6. Астаніна Н. Особливості організації клубної роботи з учнівською молоддю на початку ХХ-го століття // Позашкільна освіта та виховання. – 2008. – № 2. – 56-62 с.
7. Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень: ДБН 360-92**– [Чинний від 2014-01- 01]. – К. : Мінрегіонбуд України 2009. – 6, 11-17, 51 с.

Белинь Тетяна Іванівна, студентка групи БМ-18м, Факультет будівництва, теплоенергетики та газопостачання, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, email: tbelin715@gmail.com.

Ковальський Віктор Павлович – кандидат технічних наук, доцент кафедри БМГА ВНТУ. Член кореспондент Академії будівництва України, email: kovalskiy.vk.vntu.edu@gmail.com.

Belin Tatyana Ivanivna, student, Faculty for Civil Engineering, Thermal Power Engineering and Gas Supply, Vinnytsya national technical university, Vinnytsya city, email: tbelin715@gmail.com.

Kovalsky Viktor Pavlovich - Candidate of Technical Sciences, Associate Professor, Department of Urbanism and Architecture VNTU (Vinnytsya National Technical University). Corresponding Member of the Academy of Ukraine, email: kovalskiy.vk.vntu.edu@gmail.com.